

ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΤΑΙ

ΟΙ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΑΙ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΑΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟΝ

ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΩΝ

ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ,"

ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

1900

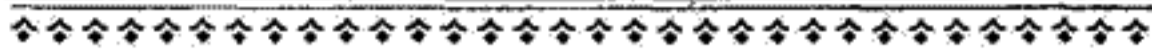
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΟΥ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Σεβασμιώτατε ιερόρχα,
φιλόμουσος ὁμήγουρις,

Οὐδεμία τοῦ κόσμου πόλις διαλάμπει οὕτω φαινή καὶ αἰγλήεσσα ἐν τῇ τῆς ἀνθρωπότητος ἱστορίᾳ ὡς ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν. Οὐδεμιᾶς ἡ ἀνάμνησις φαιδρύνει τὰς ψυχὰς τῶν πεπαιδευμένων οὕτως ὡς ἡ ἀναπαράστασις τοῦ τηλαυγοῦς προσώπου τοῦ δαιμονίου τούτου πτολιέθρου τῆς Ἀθηνᾶς.

Τὰ συγκινητικώτατα γεγονότα, ὑψίστης φιλοπατρίας ἔργα, ἀνυπέβλητος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπη, ἀξιοθαύμαστα διανοητικῆς καὶ πρακτικῆς δυνάμεως μεγαλουργήματα, ἀγνόταται ἠθικαὶ ἀρχαί, τελειότης περὶ τε τὴν σύλληψιν καὶ τὴν αἰσθητὴν παράστασιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ συνελόντι εἰπεῖν πᾶσαι αἱ ὑφίσται καὶ κάλλισται παναρμονίου ψυχῆς μετ' ἀπαραιμίλλου χάριτος ἐκδηλώσεις συνδέονται ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ λογίου ἀνθρώπου μετὰ τῆς θαυμαστῆς ταύτης πόλεως.

Οἱ βασιλεῖς αὐτῆς πρὸς ἀπάτην τῶν πολεμίων πενιχρὰν ἐπαίτου στολὴν ἐνδυόμενοι καὶ σχηματιζόμενοι ὅτι φρύγανα συλλέγουσι ζητοῦσι

καὶ εὐρίσκουσι τὸν θάνατον ἐν τῷ ἐχθρικῷ στρατοπέδῳ τὴν ἰδίαν ζωὴν ἀντὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἀντικαταλλατόμενοι.

Αἱ μεγαλόψυχοι καὶ γενναῖαι βασίλισσαι αὐτῆς τὴν τῆς πατρίδος ἀγάπην ὑπεράνω τῆς μητρικῆς στοργῆς τιθέμεναι παραδιδόασιν ἐκουσίως τὰ φίλτατα ἱερὰ ὑπὲρ αὐτῆς σφάγιον.

Ἡ πόλις αὕτη ἐγένετο εὐδαιμονούντων ἡδίστη διατριβή, δυστυχούντων ἀσφαλεστάτη καταφυγή, φυγάδων ἄσυλον, τῶν ἀδυνάτων προστάτις καὶ πρόμαχος, τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ δικαίου μαχομένων προθυμότατος ἄρωγός καὶ ἐπίκουρος. Μήτηρ ἀριστοτόκος, τροφὸς Μαραθωνομάχων καὶ Σαλαμινομάχων, μοναδικὸν παράδειγμα ἀνιδιοτελοῦς προμάχου τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας παρ' οὐδὲν τιθεμένη τὴν ἀπράγμονα ἡσυχίαν καὶ εὐημερίαν, ὧν οἱ ἄνθρωποι περιδεῶς ἀντέχονται, καταφρονοῦσα πλούτων καὶ οὐσιῶν, ὑπὲρ ὧν ἄλλοι τὰ πάντα τολμῶσι καὶ μηχανῶνται, ἀφειδοῦσα σωμαμάτων καὶ τοῦ πολυτιμοτάτου ἀγαθοῦ, τῆς ζωῆς.

Ἡ ἔξοχος ἀνδρεία τῶν τολμητῶν καὶ κινδυνευτῶν πολιτῶν αὐτῆς κατέστησεν αὐτῇ πᾶσαν μὲν γῆν βατήν, πᾶσαν δὲ θάλασσαν πλωτήν. Τὰ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τρόπαια αὐτῆς κινουσι τοὺς ὕμνους καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐμπεδοῦσι τὴν πεποίθησιν αὐτῶν περὶ τῆς ἐδραιότητος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Τὸ ἀνιδιοτελές καὶ ἀφιλόπρωτον ἄφρονημα τῆς πόλεως ταύτης, τὸ ἐν τοῖς ἐσχάτοις τῆς Ἑλλάδος κινδύνοις διαλάμψαν, κινεῖ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην πάσης ἀγαθῆς ψυχῆς καὶ ἀνυφοῖ τὴν ἀρετὴν τῶν τέκνων αὐτῆς ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητος εἰς ἀπρόσιτα ἠθικῆς τελειότητος ὄψη.

Ἐν Σαλαμῖνι καταδέχεται ὕβρεις καὶ ἐξουθενησμούς· ἐν Πλαταιαῖς παραχωρεῖ τοῖς Ἀρκάσι τὴν αὐτῇ ἀρμόζουσαν τιμητικὴν τῆς μάχης τάξιν, ἵνα τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐλευθερίαν ἐξασφαλίσῃ.

Τὸ ὄνομα αὐτῆς κατέστη τῶν λαῶν ἡ χαρὰ καὶ ἡ ὑπαρξίς αὐτῆς ἐγγύησις τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας.

Οἱ περιδεεῖς διὰ τὰ ἀπειλούμενα τοῦ ἀνθρώπου ὕψιστα ἀγαθὰ πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς σωτῆρα ἀτενίζουσι καὶ παρ' αὐτῆς τὰ κράτιστα ἀπεκδέχονται.

Οἱ πρὸς μεγάλας πράξεις ὀρμῶντες τὸν ἔπαινον καὶ τὴν εὐφημίαν ταύτης τῆς πόλεως ἔχουσιν ὡς κέντρον τῆς φιλοτιμίας αὐτῶν. Πρὸς τὴν γνώμην τῆς πόλεως ταύτης ἀτενίζουσι πάντες ὡς πρὸς γνώμονα καὶ κανόνα. «Τὰ ὑφ' ἡμῶν κριθέντα τοσαύτην λαμβάνει δόξαν, λέγει ὁ Ἰσοκράτης (Πανηγ. ιβ' ἐν τέλει), ὥστε παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀγαπᾶσθαι».

Ὅτε τὰ πολέμια στρατόπεδα Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἴσταντο ἐν Πλαταιαῖς ἀντιμέτωπα καὶ

δέος κατεῖχε τὰς φυγὰς τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐκβάσεως, ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρος ὁ Ἀμύντου παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀκατασχέτου ρεύματος τῆς Περσικῆς στρατιᾶς ἐτηρεῖτο ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Μαρδονίου ὡς φρουρούμενος λέων, ἀλλὰ μεγάλως κηδόμενος συναπάσης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀντ' ἐλευθέρως δεδουλωμένην μὴ ἀνεχόμενος νὰ ἴδῃ αὐτὴν ἐν βαθείᾳ νυκτί, ὅτε τὰ στρατόπεδα ὁ ὕπνος ἐν ἄκρᾳ κατεῖχεν ἡσυχία, εἰς τὸ τῶν Ἀθηναίων ἦλθε στρατόπεδον ἐφ' ἵππου, ἵνα τοῖς Ἀθηναίων στρατηγοῖς ἀνακοινώσῃ τὰ τοῦ Μαρδονίου σχέδια περὶ τῆς ἐπικειμένης μάχης καὶ συμβουλεύσῃ αὐτοῖς τὰ δέοντα ἐπὶ μεγίστῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ κινδύνῳ. Ἀπερχόμενος δὲ εἶπε τάξιομνημόνευτα ἐκεῖνα πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων : « ἦν δὲ ὑμῖν ὁ πόλεμος κατὰ νόον τελευτήσῃ, μνήσθητε καὶ ἐμοῦ ἐλευθερώσιός πέρι, ὃς Ἑλλήνων εἵνεκεν οὕτω ἔργον παράβολον ἔργασμαι ὑπὸ προθυμίας (Ἡρ. I, 44).

Ὁ δὲ Μέγας Ἀλέξανδρος τὰ πρωτόλεια τῆς δαφνηφόρου κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείας αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας ἔπεμψεν ὡς εὐγνώμονα φόρον πρὸς τὴν πόλιν τὴν εὖ καὶ καλῶς φιλοτεχνήσασαν τὸν ἀγλαόμορφον Ἑλληνισμόν, ὅστις τὴν τε φυγὴν δυνάμει καὶ φρονήματος ἐνέπλησε καὶ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ὡς ὁδηγὸς ἀστὴρ διεφώτιζεν.

Τὸ ἐν τοῖς Ἑλλησιν ὑπέροχον ἀξίωμα τῶν Ἀ-

θηνῶν ἀποφαίνων ὁ Πύθιος Ἀπόλλων ἀνεκήρυξεν αὐτάς «ἐστίαν τῆς Ἑλλάδος», ὁ δὲ Πίνδαρος προσεφώνησε τὰς Ἀθήνας, «ἰοστεφάνους καὶ ἀοιδίμους καὶ κλεινάς, Ἑλλάδος ἔρεισμα, δαιμόνιον πολίεθρον».

Ἐάν τούτοις προσθῶμεν τὸν ἔξοχον καλλιτεχνικὸν βίον τῆς ἀληθῶς «πολυηράτου εὐάνδρου γῆς Κέκροπος (Ἀριστοφ. Νεφ. στίχ. 300),

οὐ σέβας ἀρρήτων ἱερῶν, ἵνα
μυστοδόκος δόμος
ἐν τελεταῖς ἀγίαις ἀναδείκνυται,
οὐρανίοις τε θεοῖς δωρήματα,
ναοὶ θ' ὑψηρεφεῖς καὶ ἀγάλματα
καὶ πρόσοδοι μακάρων ἱερώτατοι,
εὐστέφανοί τε θεῶν θυσίαι θαλίαι τε
παντοδαπαῖς ἐν ὄραις,
ἦρί τ' ἐπερχομένῳ Βρομία χάρις
εὐκελάδου τε χορῶν ἐρεθίσματα
καὶ Μοῦσα βαρύβρομος αὐλῶν»,

τότε θὰ δικαιώσωμεν πληρέστατα τὸν Περικλέα μετ' αὐγήματός ἀναφωνοῦντα τὰ περιώνυμα ἐκεῖνα «φιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας» καὶ «ἢ τε πᾶσα πόλις παιδευσίς ἐστι τῆς Ἑλλάδος καὶ καθ' ἕκαστον ὁ αὐτὸς ἀνὴρ παρέχεται τὸ σῶμα αὐταρκες ἐπὶ

πλεῖστα εἶδη καὶ μετὰ χαρίτων μάλιστα εὐτραπέ-
λως».

Μεγάλα μὲν ὄντως καὶ θαυμαστά τὰνδραγα-
θήματα, δι' ὧν παῖδες Ἀθηναίων ἐν Μαραθῶνι
καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ἐβάλλοντο φαινήν κρηπίδ' ἐ-
λευθερίας, εἶτα δ' ἐν Σαλαμῖνι καὶ Μυκάλῃ καὶ
Πλαταιαῖς ὥσπερ ἀδαμάντινοι στῦλοι στηρίζαντες
τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος παρέδωσαν τοῖς ἄλλοις
ἀνθρώποις. Ἄλλ' ἔτι μείζονα καὶ θαυμαστότερα
καὶ οὐδεμίαν ὑπερβολὴν καταλιπόντα εἰσὶ τὰ
ὑπὲρ τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου
τελειώσεως ἀγωνίσματα τῆς πόλεως ταύτης· διότι
τὰ πολεμικὰ τρόπαια κέκτρηται τόσῃν μόνον ἀ-
ξίαν ἔσης ἀνθρωπίνης προόδου ἀπότοκα γί-
νονται.

Ὁ Πλάτων παραβάλλων τὰ πολεμικὰ κατωρ-
θώματα τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ
Ἄριστείδου, τοῦ Κίμωνος, τοῦ Περικλέους πρὸς
τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς πολιτείας, τὴν ἠθικὴν τοῦ
λαοῦ ἀνύψωσιν, καλεῖ αὐτὰ φ λ υ α ρ ί α ς, τοὺς
δὲ πολυῦμνήτους ἐκείνους ἀνδρας χρησίμους μὲν
τῆς πόλεως ὑπηρέτας γενομένους, ἀστοχήσαντας
δμως τοῦ κυριωτάτου σκοποῦ, διότι ἠμέλησαν
τῆς ἠθικῆς τοῦ λαοῦ μορφώσεως.

Πρὸς ταύτας τὰς ἠθικὰς τῆς πόλεως ὑπηρεσίας
ἀφορῶν ὁ Ὀλύμπιος Περικλῆς ἐκάλεσε τὰς Ἀ-
θήνας παίδευσιν τῆς Ἑλλάδος, ὁ
δὲ θεῖος Πλάτων πρυτανεῖον σοφίας,

ὁ δὲ νῦν πεπολιτισμένος κόσμος ὁ τεσσάρων καὶ εἴκοσιν ἔτι αἰώνων τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων ἀνακηρύττει αὐτὰς αἰώνιον παρὰ γειτόν τῆς ἀνθρωπότητος· διότι

Ἐξ Ἀθηνῶν ἐκηρύχθησαν αἱ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου θεραπεύουσαι καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ βαθύτατα συγκινοῦσαι μεγάλαι καὶ ὑψηλαὶ ἀληθεῖαι.

Ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον ἀνεώχθησαν εὐρεῖαι αἱ πύλαι κόσμου ἀοράτου, ἀύλου, νοητοῦ, αἰδίου, οὗ τὸ κέντρον ἀποτελεῖ ἠθικὸς κυβερνήτης καὶ μισθοποδοῦν Θεός.

Ἀθηναίου τὸ ὄμμα εἰσέδου κατὰ πρῶτον εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἀληθείας καὶ ἐτόλμησε νὰ εἴπη περὶ τοῦ ὑπερουρανίου τόπου, ὃν οὔτε τις ὕμνησέ πω τῶν τῆδε ποιητῆς οὔτε ποθ' ὕμνήσει κατ' ἀξίαν (Πλάτ. Φαῖδρ. κεφ. 27 κέξ.).

Ἐντεῦθεν αἱ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς φιλοσοφικαὶ ζητήσεις καὶ ἀποδείξεις.

Ἐνταῦθα πρῶτον ἀνεπτύχθη, καθωρίσθη καὶ παρεδόθη τῇ ἀνθρωπότητι σταθερὰ καὶ ἀναλλοίωτος ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος, ἡ ἀπόδειξις ἢ ἐπαγωγὴ, τὸ πείραμα.

Ἐντεῦθεν ὁ κόσμος ἐδιδάχθη τὸν ἀγνόν, τὸν ἄδολον, τὸν ἐνθουσιώθη πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρωτα καὶ τὴν ἀπροκατάληπτον αὐτῆς ζήτησιν, τὸν κυ-

ριώτατον τοῦτον ὄρον πάσης ἐπιστημονικῆς ἐ-
ρεῦνης.

Ἐντεῦθεν ἐξήρχοντο τὰ κηρύγματα : οὐδένα
ἢ φύσις δοῦλον ἐποίησε, φύσει πάντες εἰσὶν ἐλεύ-
θεροι, νόμῳ δὲ ὁ μὲν δοῦλος, ὁ δὲ ἐλεύθερος. Ἐν-
τεῦθεν ἢ περὶ ἰσοτιμίας καὶ ἰσηγορίας πάντων τῶν
ἀνθρώπων ὑψηλὴ διδασκαλία, ἢ βάσις πάσης λο-
γικῶν ὄντων πολιτείας καὶ εὐδαιμονίας.

Ἐξ Ἀθηνῶν ἢ περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας
ἔρθη διδασκαλία, τὰ περὶ ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης
καὶ τοῦ ἠθικοῦ καθόλου βίου ἀδρά διδάγματα.

Ἐξ Ἀθηνῶν ἢ τὴν ὀρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν
τῆς ἀνθρωπότητος συνείδησιν ἀναπαύουσα καὶ
θερμαίνουσα τελολογικὴ τῆς φύσεως ἐξήγησις.

Πάντων ἄρα τῶν σπουδαιωτάτων καὶ ὑψίστων
διδαγμάτων, ἐφ' ὧν ἐδράζεται νῦν ἢ ἐπιστήμη, ἢ
ὀρησκεία, ἢ πολιτεία καὶ καθόλου ὁ θεωρητικὸς
καὶ πρακτικὸς ἡμῶν βίος, διδάσκαλος ἐγένετο
ἢ θαυμαστὴ αὕτη πόλις.

Ἡ πόλις ἄρα τῶν Ἀθηναίων δὲν ὑπῆρξε μό-
νον τὸ ἐπὶ Πινδάρου ἰοστέφανον ἄστυ καὶ τὸ τῆς
Ἑλλάδος ἔρεισμα, οὐδὲ ἢ ἐπὶ Περικλέους μόνον
παίδευσις τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲ τὸ ἐπὶ Πλάτωνος
μόνον πρυτανεῖον τῆς σοφίας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν παντὶ
χρόνῳ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν διαπαιδαγωγοῦν
καὶ ἐξευγενίζον διδασκαλεῖον τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐξ ὅτου αἱ Ἀθῆναι διὰ μεγάλων πολεμικῶν
κατορθωμάτων κατέστησαν ἢ ἐστία, ἢ συγκεν-

τρώσασα τὰς πανταχόθεν ἐκπεμπομένας Ἑλληνικῆς σοφίας ἀκτῖνας, διέμειναν σταθερῶς ἐπὶ ἐννέα ὄλους αἰῶνας ἢ πολὺφωτος λυχνία, ἢ τὰς σκοτεινάς τρίβους τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς φωτίζουσα. Ἄλλὰ καὶ ὅτε τὸ μὲν ἐλλείπει καθαροῦ ἐλαίου, τὸ δὲ ὑπὸ σφοδροῦ ἐξωτερικοῦ πνεύματος ἐσδέσθη, πάλιν αἱ τελευταῖαι αὐτῆς ἀναλαμπαὶ διεφώτιζον τὴν διάνοιαν τοῦ σκοτεινοῦ μέσου αἰῶνος. Αἱ ἀσθενεῖς δ' αὐταὶ ἀναλαμπαὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐντονώτεραι καθιστάμεναι καθωδήγησαν τὴν νεωτέραν διάνοιαν εἰς τοὺς μεγάλους τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος διδασκάλους, ὑπὸ τῶν ἀδρῶν δὲ διδαγμάτων τούτων πτερωθεῖσα ἤρξατο τὴν θαυμασίαν αὐτῆς πτῆσιν.

Οὕτως ἡ δόξα τῶν Ἀθηναίων ἐγένετο ἄφθιτος καὶ τὸ κλέος ἀνέσπερον, τὸ δ' ὄνομα αὐτῶν σύμβολον τῆς ἀνθρωπίνης προόδου.

Αἱ Ἀθηναῖοι κατέστησαν τῆς ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ φιλοσοφούσης διανοίας τὸ σταθερὸν ἐνδιαίτημα, τῶν καλλιτεχνῶν τὸ ἰδεῶδες πρότυπον, τῶν φιλολογούντων τὸ διηνεκὲς μέλημα, τῶν ἱστορικῶν τὸ μέγα διδασκαλεῖον, τῶν πολιτικῶν ὁ κράτιστος παιδαγωγός, τῆς πρὸς δόξαν ὀργώσης νεότητος τὸ ἰσχυρότατον κέντρον, τῶν φίλων τῆς ἀρχαιότητος ὁ ἱερός ναός, παντὸς γευσάμενου παιδείας τὸ ποθεινότατον προσκύνημα.

Ἐορτὴν δὲ τοῦ Συλλόγου τῶν Μικρασιατῶν ἐν τῇ ἐνδόξῳ ταύτῃ πόλει σήμερον ἄγοντες εὐκαιρίαν

ὑπολαμβάνομεν νὰ ἀναμνήσωμεν τὴν σεμνὴν ὁμήγυριν, ἂν εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦτο τῶν Ἀθηναίων συνεβάλετό πως ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ τίνας προσήνεγκεν ἐράνους πρὸς ἀνάδειξιν αὐτῶν αἰωνίου τοῦ κόσμου διδασκαλείου.

Γνωστὸν τοῖς πᾶσι τυγχάνει ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς πρωϊμώτερον ἀνεπτύχθη ἐν ταῖς ἀποικίαις ἢ ἐν τῇ μητρὶ Ἑλλάδι.

Ἦδη κατὰ τὸν ἕνατον π. Χ. αἰῶνα οἱ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἕλληνες εἰς τηλικούτον ἐξήρθησαν ὕψος ποικίλης μορφώσεως, ὥστε παρήγαγον καὶ ἐφιλοδώρησαν τῇ μητρὶ Ἑλλάδι τὰ θεσπέσια τοῦ Ὀμήρου ἔπη.

Ὁ Μικρασιάτης Ὀμηρος ἐγένετο ὁ κυριώτατος διδάσκαλος πάντων μὲν τῶν Ἑλλήνων καθόλου, ἰδίᾳ δὲ τῶν φιλοκάλων καὶ φιλομούσων Ἀθηναίων. Καὶ νομοθέται καὶ τύραννοι καὶ ἰδιῶται μέγιστον ἐν Ἀθήναις ἐπεδείξαντο ζῆλον περὶ τὴν μόρφωσιν τῶν νέων διὰ τῶν ποιημάτων τοῦ Ὀμήρου. Τὰ ποιήματα ταῦτα ἐτίμων καὶ ἐθαύμαζον ὡς περιέχοντα τὰ τελειότατα τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας διδάγματα, ὡς ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης διδασκαλίαν. Οὐ μόνον δ' ἐν τοῖς παλαιότεροις χρόνοις καὶ ἐπὶ Σόλωνος καὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Σωκράτους ἔτι, ὅτε ἄφθονα ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις τὰ πρὸς μόρφωσιν βοηθήματα, ὁ Ὀμηρος ἐθεωρεῖτο ὁ κυριώτατος παιδαγωγός, πολλοὶ δὲ πατέρες ἐπιμελόμενοι ὅπως ἄνδρες ἀγαθοὶ γέ-

νωνται οἱ παῖδες αὐτῶν ἠνάγκαζον αὐτοὺς νὰ μανθάνωσιν ἀπὸ μνήμης ἔλην τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν (Ξενοφ. Συμπ. κεφ. 3).

Οἱ ῥήτορες τῶν Ἀθηνῶν ἐνεκωμιάζον τοὺς πρόγονους, ὅτι τοὺς νέους τοῖς Ὀμήρου ποιήμασιν ἐπαίδευσαν, καὶ ὅτι νόμον ἔθεντο ῥαψωδεῖσθαι τὰ τοῦ Ὀμήρου ἔπη ἐν τοῖς Παναθηναίοις.

Ὁ Ἰσοκράτης τὰ πανελλήνια τῶν Ἀθηναίων φρονήματα, δι' ἃ ὑπερέσχον πάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, τὴν πρὸς τοὺς βαρβάρους ἔχθραν καὶ τὸν πρὸς τὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς ζῆλον θεωρεῖ ἐμφυτευθέντα ταῖς ψυχαῖς τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τῆς ποιήσεως τοῦ Ὀμήρου (Ἰσοκρ. Παναθ. ιε'. Πανηγ. μβ'.)

«Τῶν ἐπῶν τοῦ Ὀμήρου ἀκούοντες οἱ Ἀθηναῖοι, λέγει ὁ φιλόπατρις ῥήτωρ Λυκοῦργος (Κατὰ Λεωκρ. §. 26), καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἔργα ζηλοῦντες οὕτως ἔσχον πρὸς ἀρετὴν, ὥστε οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς αὐτῶν πατρίδος ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος ὡς κοινῆς ἤθελον ἀποθνήσκειν».

Ἐκ τοῦ Ὀμήρου ἠρύοντο οἱ Ἀθηναῖοι τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτῶν πεποιθήσεις, τὰ πολιτικὰ αὐτῶν φρονήματα, τὰς ποιητικὰς καὶ ῥητορικὰς ἀφορμάς, τὰς καλλιτεχνικὰς εἰκόνας, τὰς γεωγραφικὰς καὶ ἐθνολογικὰς γνώσεις, πᾶσαν αὐτῶν τὴν σοφίαν.

Τοιαῦτα διδασκόμενοι καὶ ἀπαγγέλλοντες ποιήματα οἱ Ἀθηναῖοι, λέγουσιν οἱ ἀκριβεῖς τοῦ ἀρ-

χαίου βίου γνῶσται, δὲν ἐδύναντο νὰ μὴ γεννήσωσι Μιλτιάδην καὶ Αἰσχύλον καὶ Σοφοκλέα καὶ Εὐριπίδην καὶ Ἀριστοφάνη καὶ Δημοσθένη, καὶ συλλήβδην σύμπας ὁ ἀρχαῖος κόσμος δημιουργημά ἐστι τοῦ Ὀμήρου.

Κατὰ τὸν Λογγῖνον οὐ μόνον ὁ Ἡρόδοτος ὁμηρικώτατος ἐγένετο καὶ πρὸ τούτου ὁ Σπησίχορος καὶ ὁ Ἀρχίλοχος, ἀλλὰ πάντων τούτων μάλιστα ὁ Πλάτων ἀπὸ τοῦ Ὀμηρικοῦ ἐκείνου γάματος εἰς ἑαυτὸν μυρίας ὄσας παρατροπὰς ἐποχευευσάμενος. Καὶ καθάπερ ἡ Πυθία πλησιάζουσα τῷ τρίποδι πρὸς ῥῆγμα γῆς ἀνέπνεεν ἀτμὸν ἔνθεον καὶ αὐτόθεν ἐγκύμων καθισταμένη τῆς δαιμονίας δυνάμεως παραυτίκα ἐχρησιμῶδει κατ' ἐπίπνοϊαν, τὸν αὐτὸν τρόπον οἱ ἀριστεῖς τῶν Ἀθηναίων τῷ θείῳ τοῦ Ὀμήρου πνεύματι θεοφορούμενοι θεῖα καὶ ὑψηλὰ κάλλη λόγων τε καὶ πράξεων ἀπειργάζοντο.

Καὶ ὅτε ἦ τε πρόοδος τῆς διανοήσεως καὶ αἱ δημιουργηθεῖσαι ὑψηλότεραι ἠθικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀνάγκαι ἀπέδειξαν στενὴν καὶ πενιχρὰν τὴν τέως παιδείυσιν, πάλιν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπεφοίτησεν ἐνταῦθα ἕτερος θεῖος παιδαγωγός, ἡ φιλοσοφία.

Κατὰ τὸν ὄγδοον, ἑβδομον καὶ ἕκτον π. Χ. αἰῶνα οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔβαινον γιγαντιαίοις βήμασι πρὸς εὐημερίαν καὶ παιδείυσιν. Ἡ ποίησις, ἡ μουσική, ἡ τέχνη ἐλάμβανον εὐτο-

νωτέραν ὁσημέραι πτῆσιν. Αἱ γεωγραφικαί, ιστορικαί, μαθηματικαί, ἀστρονομικαί, φυσικαί γνώσεις ἀνεπτύχθησαν θαυμασίως. Καὶ αὐτὴ ἡ γυναικεία μόρφωσις ἔλαβε τηλικαύτην ἐπίδοσιν, ὥστε ἀνεδείξε ποιητρίας καὶ φιλοσόφους, οἷαι ἡ Σαπφῶ καὶ ἡ Κλεοβουλίνη. Πολλαχοῦ δὲ ἰδρυμέναι σχολαὶ γυναικείαι ἐκαλλιέργουν τὴν ποίησιν, τὴν μουσικὴν, τὰ σοφῆς οἰκοδεσποίνης καλὰ ἐπιτηδεύματα καὶ ἐδίδασκον τοὺς καλοὺς τῆς λεπτῆς ἀνατροφῆς τρόπους.

Εἰς δὲ τὰς ἀρχὰς τῶν Μικρασιατικῶν πόλεων ἀνήρχοντο ἄνδρες, οἷους ὁ Πλάτων ἐπόθησε κυβερνήτας τῆς ἰαεώδους αὐτοῦ πολιτείας. Ἐκ τῶν πολυῦμνῆτων ἑπτὰ σοφῶν τοῦ κόσμου, τῶν ἀποτελεσάντων τὴν Ἡῶ τῆς φιλοσοφίας, ὁ μὲν Βίας ἦρχεν ἐν Πριήνῃ, ὁ δὲ Πιπτακὸς ἐν Μυτιλήνῃ, ὁ δὲ Κλεόβουλος ἐν Λίνδῳ.

Τῆς μεγάλης ταύτης ἀναπτύξεως τοῦ θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ βίου ἀγλαὸς καρπὸς ὑπῆρξεν ἡ φιλοσοφία. Ἡ Μίλητος, ἥς οἱ τολμηροὶ ναῦται συνεχόμισαν πανταχόθεν οὐ μόνον ἀπείρους πλοῦτους καὶ εὐζωίαν, ἀλλὰ καὶ διανοητικούς θησαυροὺς τιμιωτάτους, ἐγένετο μήτηρ τῆς βασιλείσης τῶν ἐπιστημῶν. Ὁ μέγας αὐτῆς υἱὸς Θαλῆς, ἐν διὰ τὴν ἐξαιρέτον σοφίαν σεμνύνει ὁμοφώνως ἡ ἀρχαιότης ὡς τὸν κορυφαῖον τῶν ἑπτὰ σοφῶν, γίνεται ὁ εὐρετῆς ἀγνώστου μέχρι τοῦδε ἐρεύνης ὁδοῦ, μᾶλλον δὲ ἀποδεικνύεται ὁ ἀληθοῦς Τιτάν Προμη-

θεύς, ὁ πράγματι ἀρπάσας ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ τὸ θεοποιῶν τὸν ἄνθρωπον πῦρ τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως.

Ἐκ δὲ τῆς Μιλήτου τῶν πρώτων σπινθήρων φιλοσοφικῆς τῶν ὄντων ἐξηγήσεως ἀναδοθέντων, ἀνήρθησαν εἰς τηλεφαεῖς πυρσούς τὰ πλουσίως καὶ ἀφθόνως ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας συγκεκομισμένα ποικίλης μορφώσεως ἐναύσματα.

Ἡ Κολοφῶν, ἡ Σάμος, ἡ Ἐφεσος, αἱ Κλαζομεναὶ ἀνεδείχθησαν ἰσχυραὶ φιλοσοφικῆς διανοήσεως ἐστίαὶ καὶ φυτώρια φιλοσοφίας γονιμώτατα.

Ἐκ τῶν φυτωρίων τούτων μεταφυτευθεῖσα ἡ φιλοσοφικὴ διανόησις εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα καὶ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν καλὴν τῶν Κλαζομενίων καὶ Τηρίων ἀποικίαν, τὰ Ἀβδηρα, εὐδοκίμησε θαυμασίως καὶ παρήγαγε καρπούς θεσπεσίους.

Καθ' ὅλον τὸν 5' καὶ 6' π. Χ. αἰῶνα εὐρίσκετο ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ αὐτῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἀποικίαι ἐν ἀληθείᾳ φιλοσοφικῇ ἐξάρσει. Τοιαύτην ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ γενομένην ραγδαϊοτάτην ἐμφάνισιν ἀδρεπηδῶλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, ὧν θέατρον γίνεται κατὰ τοὺς δύο τούτους αἰῶνας ἡ Μικρὰ Ἀσία, δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἄλλην ἢ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἱστορία.

Τὰ καθαρὰ καὶ διαυγῆ ταῦτα ρεύματα τῆς Μικρασιατικῆς φιλοσοφίας λαμβάνουσιν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 6' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὴν πόλιν ταύτην τῆς θεᾶς τῆς σοφίας

τὸ μὲν διὰ τὴν φυλετικὴν καὶ διανοητικὴν συγγένειαν, τὸ δὲ καὶ διὰ τὴν συχνὴν Ἀθηναίων καὶ Μικρᾶς Ἀσίας ἐπικοινωνίαν, γοργότερα δὲ καὶ ἀφθονώτερα ἤρξαντο προσρέοντα πανταχόθεν μετὰ τὰ ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι καὶ Εὐρυμέδοντι τρόπαια τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν παράδοσιν εἰς αὐτοὺς τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας, ὅτε κατέστησαν αἱ Ἀθῆναι τὸ πολιτικὸν κέντρον καὶ ἡ πρῶτεύουσα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὰ φιλοσοφήματα τῶν Μιλησίων φιλοσόφων Θαλοῦ, Ἀναξιμάνδρου καὶ Ἀναξιμένους, τὰ δόγματα τῆς Σχολῆς τοῦ Πυθαγόρου καὶ τὰ τῆς Σχολῆς τοῦ Ξενοφάνους, τὰ τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τοῦ Ἀναξαγόρου ἐν Ἀθήναις συναντηθέντα, συγκρουσθέντα, ἀνακριθέντα καὶ ὑπὸ διανοιῶν πρώτης δυνάμεως, οἷαι αἱ τοῦ Σωκράτους, Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, αὐξηθέντα παρήγαγον τὴν Ἀττικὴν φιλοσοφίαν, ἥτις ὡς πολυχεύμων ποταμὸς πλημμυρήσασα ἐξεχύθη καὶ κατήρδευσε διὰ τῶν ζωγόνων αὐτῆς ναμάτων οὐ μόνον τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν.

Ὅ,τι δ' ὁ Ἰσοκράτης ὡς ῥητορικὸν σχῆμα ἐξέφρασε, τοῦτο ἀπέβη ἀκριβῆς ἱστορία :

Αἱ Ἀθῆναι τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους οὕτως ὑπέρεβαλον περὶ τὸ φρονεῖν καὶ λέγειν, ὥστε οἱ τούτων μαθηταὶ τῶν ἄλλων διδάσκαλοι γέγονασι καὶ ἐποίησαν ὥστε τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα νὰ μὴ χρησιμεύῃ πλέον ὡς γνώρισμα τοῦ γένους ἀλλὰ

τῆς διανοίας καὶ νὰ καλῶνται Ἕλληνες μᾶλλον οἱ τῆς παιδείας τῶν Ἀθηνῶν ἢ οἱ τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντες.

Ἴνα δὲ κατανοήσητε τίνι τρόπῳ ὁ νέος οὗτος παιδαγωγὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Μικρασιατικὴ φιλοσοφία, ἐπαιδαγώγησε τὴν Ἀττικὴν διάνοιαν καὶ ἐπτέρωσε αὐτὴν εἰς τὴν ἀνυπέβλητον αὐτῆς πτῆσιν, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ δείξω τοῦτο ἐν τισι μόνον σπουδαιοτάτοις ζητήμασιν, ἐν τῇ περὶ Θεοῦ καὶ θείας Προνοίας, περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, περὶ ὀρθῆς ἐρμηνείας τοῦ κόσμου καὶ περὶ ἐνότητος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς διδασκαλία.

Α΄.

Ὁ μέγας θρησκευτικὸς τῶν Ἀθηναίων διδάσκαλος Ὁμηρος ἐδίδαξεν αὐτοὺς τὸν τρόπον τῆς ἀναγωγῆς ἀπὸ τῶν πολλῶν θεῶν εἰς ἓνα μόνον, τὸν πατέρα ἀνδρῶν τε καὶ θεῶν Δία, καὶ τοῦτον πάλιν ὑπέταξεν εἰς ὑπερτέραν ἐνιαίαν δύναμιν, τὴν μοῖραν, τὴν ἀνάγκην.

Ὅτε δὲ ἤρξατο ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁ Ἑλληνικὸς νοῦς νὰ φιλοσοφῇ καὶ οἱ Μιλήσιοι φιλόσοφοι ἐκ τῆς θεωρίας τῆς φύσεως ἀνήχθησαν εἰς τὴν ἀλήθειαν, ὅτι τὰ πάντα κατὰ λογικὴν ἀνάγκην ἐκ μιᾶς προῆλθον ἀρχῆς, τότε ὁ μέγας τῆς Κολοφῶνος θεολόγος καὶ φιλόσοφος Ξενοφάνης εἰς τὸν οὐρανὸν ἀποβλέψας κατεῖδεν ὅτι ἐπεὶ ἂν στρέψῃ τὰ τῆς διανοίας

ὄμματα, πανταχοῦ μία τῶν ὄντων θεία ἀρχὴ ἀποκαλύπτεται αὐτῷ. Ἐξελθὼν δ' ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἔμπεφορημένος τῆς μεγάλης ταύτης ἀληθείας περιέτρεχεν ἐνθουσιῶν πάντα τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον ψέγων ὀριμύτατα τοὺς ὁμοφύλους αὐτῷ Ἕλληνας, ὅτι πολλοὺς πιστεύουσι θεούς, ὅτι τὸ θεῖον ὑπολαμβάνουσι γεννητὸν καὶ μεταβλητὸν ὡς ἄνθρωπον, ὅτι φαντάζονται αὐτὸ ἄνθρωπόμορφον, ὅτι δοξάζουσιν αὐτὸ ἀτελὲς ἠθικῶς, φυσικῶς, νοητικῶς, στηλιτεύων πικρότατα τοὺς ποιητάς, οἵτινες πάσας τὰς ἠθικὰς ἀτελείας τοῦ ἀνθρώπου καὶ πάντα τὰ ὄνειδη τοῖς θεοῖς ἀπέδοσαν. Ἀνατρέπων δὲ τὰς κοινὰς περὶ θεῶν δόξας ἐδίδασκεν ὅτι εἷς μόνος Θεὸς ὑπάρχει, ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ τὸ κράτιστον καὶ τελειότατον ὄν.

Εἷς Θεὸς ἐν τε θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι μέγιστος οὔτε δέμας θνητοῖσιν ὁμοῖος οὔτε νόημα. Οὔλος ὄρα, οὔλος νοεῖ, οὔλος δὲ τ' ἀκούει καὶ ἀπάνευθε πόνοιο νόου φρενὶ πάντα κραδαίνει.

Τὸ οὐράνιον τοῦτο κήρυγμα τοῦ θείου ἀοιδοῦ Ξενοφάνους εἰσῆλθεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἀθηναίων οὐ μόνον διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ θείαν καὶ πρωτοφανῆ ἔξαρσιν λαβόντος ποιήματος τοῦ φιλοσόφου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ζώσης μελωδικῆς φωνῆς τοῦ θείου ἀοιδοῦ. Διότι ἐπὶ ἑπτὰ δεκάδας ἐτῶν τὰς τῶν Ἑλλήνων πόλεις διερχόμενος καὶ τὰ θεία αὐτοῦ διδάγματα τοῖς Ἕλλησι ῥαψω-

δῶν ἐπεσκέψατο ἀναμφιβόλως τὴν φιλομουσοτάτην καὶ εὐσεβεστάτην τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, τὰς Ἀθήνας, καὶ τὸν φιλοκαλώτατον καὶ τὰς Μούσας ἐξοχῶς θεραπεύοντα βασιλικὸν οἶκον τῶν Ἀθηναίων. Δὲν θὰ ἐξέφαινε τις ἀστήρικτον καὶ ὄλως ἀναιμιαίαν εἰκασίαν, ἐὰν ἤκαζεν ὅτι ὁ τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ βωμός, ὃν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εὗρεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἔλαβεν ὡς ἀφετηρίαν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, τὴν ἀρχὴν εἶλκεν ἐκ τῆς περὶ ἐνός Θεοῦ διδασκαλίας τοῦ Ξενοφάνους.

Τὴν περὶ ἐνός, αἰεὶ ὄντος, μονίμου, ἀκινήτου, πρὸς ἑαυτὸν ὁμοίου θεοῦ ἔννοιαν εὐρίσκομεν ζωηρῶς διδασκομένην καὶ ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Πυθαγορείων, ἣτις αἰσθητότερον ἐκδηλοῦσα τὸν ἀποτροπιασμὸν αὐτῆς πρὸς τοὺς μύθους τῶν ποιητῶν τῶν ἀπεριδόντων τῇ θείᾳ φύσει πράξεις καὶ ἐνεργείας ἀναρμόστους, ἔλεγεν ὅτι ὁ Πυθαγόρας κατὰ τὴν εἰς Ἄδου κάθοδον αὐτοῦ εἶδε τὰς ψυχὰς τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου δεινῶς βασανιζομένας δι' ὅσα περὶ θεῶν ἐψεύσαντο.

Σφοδρότατα προσέτι ἔψεγε τὴν παχυλὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν τῶν ποιητῶν καὶ τὴν ἀναίδειαν τῶν Ὀρφικῶν καὶ Διονυσιακῶν ὀργίων ὃ Ἡράκλειτος.

Τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐπῆλθεν ἐπικυρῶν καὶ συμπληρῶν ἄλλος μέγας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας φιλόσοφος, ὁ φίλος καὶ διδάσκαλος καὶ σύμβουλος τοῦ μεγάλου προστάτου τῆς Ἀθηναίων

πολιτείας Περικλέους, Ἄναξαγόρας ὁ Κλαζομέ-
νικς.

Ἄντιτασσόμενος ὁ Ἄναξαγόρας πρὸς τοὺς
ἰσχυρίζομένους ὅτι ὁ κόσμος οὗτος ὁ ἐν ἀδιαρρή-
κτῳ τάξει καὶ ἁρμονίᾳ κινούμενος, ὁ, μετὰ
σκοπιμότητος τελειοτάτης ἐν τε τοῖς μεγίστοις
καὶ τοῖς ἐλαχίστοις χωρῶν, ἀποτέλεσμά ἐστι τυ-
φλῆς ὑλικῶν ἀτόμων κινήσεως ἐν τῷ κενῷ, ἐξη-
ρεύξατο τὸ μέγα ἐκεῖνο ἀπόφθεγμα, τὸ βαθύτατα
τὸν τότε κόσμον διὰ τὴν ἐμπεριεχομένην ἐν αὐτῷ
μεγάλην ἀλήθειαν ἐκπλήξαν «νοῦς ἐστὶν ὁ τὸ σύμ-
παν διακοσμήσας».

Τὴν βαθεῖαν τοῦ τότε κόσμου συγκίνησιν καὶ
τὸν θαυμασμὸν ἐπὶ τῇ διδασκαλίᾳ ταύτῃ τοῦ Ἄ-
ναξαγόρου μετὰ ἓνα καὶ πλεόν αἰῶνα ζωηρὰν ἔτι
συναισθανόμενος ὁ τῶν ὑψηλῶν διανοημάτων ἄρι-
στος κριτῆς καὶ ἐκτιμητῆς Ἀριστοτέλης λέγει :
ὅτι ὁ Ἄναξαγόρας εἶπεν ὅτι τὸν κόσμον νοῦς σκω-
πίμως ἐνεργῶν διεκόσμησεν, ἐφάνη τοῖς τότε ἀν-
θρώποις ὅτι μόνος αὐτὸς φρονεῖ, οἱ δὲ ἄλλοι ἀ-
φραίνουσιν.

«νοῦν δέ τις εἰπὼν κ.τ.λ, οἷον νήφων ἐφάνη
παρ' εἰκῇ λέγοντας τοὺς πρότερον».

Ταῦτα τὰ ὑψηλὰ περὶ Θεοῦ διδάγματα τῶν
μεγάλων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας φιλοσόφων ριφθέντα
εἰς τὴν μεγαλοφυᾶ ψυχὴν Σωκράτους τοῦ Ἀθη-
ναίου ἀνέδειξαν αὐτὸν ἄνδρα εὐσεβέστατον καὶ
ἰδρυτὴν θεωρίας περὶ φύσεως, καταστάσεως τὸ ἀ-

σάλευτον θεμέλιον πάσης θρησκευτικῆς διανοήσεως.

Οἱ τοῦ Σωκράτους μαθηταὶ ἐπὶ τῶν ἀρραγῶν ἐκείνου θεμελίων ἐποικοδομοῦντες διετράνωσαν φιλοσοφικῶς ὅτι ὁ εἷς, ἀγέννητος, ἀκίνητος, τέλειος Θεὸς τοῦ Ξενοφάνους, ὁ ἠθικὸς τοῦ κόσμου κυβερνήτης καὶ μισθαποδότης τῶν Πυθαγορείων, ὁ τοῦ παντὸς λόγος τοῦ Ἡρακλείτου, ὁ διακοσμήσας τὸ σύμπαν νοῦς τοῦ Ἀναξαγόρου ἐστὶν αὐτὴ ἡ ἀγαθότης.

Ἐν μόνον ἀγαθὸν ὑπάρχει, ἀμετάβλητον καὶ ἑαυτῷ ὅμοιον, ἡ Θεότης, κυρύττουσιν οἱ περὶ τὸν Εὐκλείδην τὸν ἰδρυτὴν τῆς Μεγαρικῆς Σχολῆς. Εἷς μόνος Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχει οὐδενὶ ὁρατῷ ὅμοιος, τοὺς πολλοὺς θεοὺς ἐδημιούργησε τὸ ἔθος, ὁ νόμος, ἀποφαίνεται καὶ ὁ τῆς Κυνικῆς Σχολῆς ἰδρυτῆς Ἀντισθένης.

Ὁ Θεὸς ἐστὶν ἡ τ ε λ ε ι ὀ τ η ς, κηρύττει ὁ Πλάτων, ἐξ ἧς πᾶν κάλλος καὶ πᾶσα ἀρετὴ, ἡ δύναμις, ἡ πάντα περιλαμβάνουσα καὶ πάντα δυναμένη, ἡ σοφία, ἡ σκοπίμως τὸν κόσμον διευθύνουσα, ἡ παγγνωσία, ἣν οὐδὲν διαφεύγει, ἡ δικαιοσύνη, ἡ οὐδὲν ἀμάρτημα ἀτιμώρητον, οὐδεμίαν ἐνάρετον πράξιν ἀβράβευτον καταλείπουσα, ἡ ἀγαθότης, ἡ ἄριστα περὶ πάντων φροντίζουσα καὶ προνοοῦσα. Ὑπὸ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ εἰσι τὰ πάντα διατεταγμένα καὶ ὑπ' αὐτοῦ διευθύνονται. Τὴν πρόνοιαν

αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐκτείνει ἐπὶ τε τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ ἐξ ἴσου. Οἱ ἄνθρωποι ἐσμεν τοῦ Θεοῦ κτῆμα καὶ διὰ τοῦτο ἐπιμελῶς περὶ ἡμῶν ὁ Θεὸς φροντίζει. Ὅσοι δὲ καθίστανται τῷ Θεῷ ἀρεστοὶ διὰ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν, τούτοις ἀποβαίνουσι πάντα ὡς οἶόν τε ἄριστα.

Ὁ Θεὸς ἐστὶ προσωπικὸν ἐξωκόσμιον ὄν, διδάσκει ὁ Ἀριστοτέλης. Ἐκτὸς δὲ τοῦ κόσμου ὢν κινεῖ τὸν κόσμον ἀχώρως. Ὁ Θεὸς ἐστὶ τὸ πρῶτον κινουῦν ἀκίνητον, ἐπομένως αἴθερος, ἀμερῆς καὶ ἀδιαίρετος, ἀπαθὴς καὶ ἀναλλοίωτος, ζωὴ καὶ αἰὼν συνεχῆς καὶ αἰδῖος. Ἡ ζωὴ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ ἐνέργεια νοητικὴ, θεωρία ἢ ἀρίστη, νόησις ἀδιάλειπτος. Ὁ Θεὸς ὡς καθαρὰ, τελεία καὶ ἄπειρος τὴν δύναμιν νόησις νοεῖ τὸ θειότατον καὶ τελειότατον μόνον, τοιοῦτον δ' ἐστὶ μόνος αὐτὸς ὁ θεῖος νοῦς. Ἡ νόησις τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἄρα νόησις νοήσεως καὶ ἐν τῇ ἀναλλοιώτῳ ταύτῃ θεωρία ἑαυτοῦ ἔγκειται ἢ μακαριότης αὐτοῦ.

Καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ δ' ἐνέργειαν αὐτοῦ ὁ Θεὸς δὲν ἀσκεῖ ἐξερχόμενος ἑαυτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀπλῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως. Ὡσπερ τὸ κάλλος κινεῖ ἡμᾶς χωρὶς αὐτὸ νὰ κινῆται, οὕτω καὶ τὸ ὑψιστον καὶ τελειότατον καὶ αἰδῖον κάλλος, ἢ θεότης, χωρὶς αὐτὴ νὰ κινῆται, κινεῖ πρὸς ἑαυτὴν διὰ τῆς ἀπλῆς μόνον ὑπάρξεως αὐτῆς πᾶσαν τὴν κτίσιν. Ὁ Θεός, τὸ ἀπολύτως τέλειον ὄν, ἐστὶ τὸ ὑψιστον ἀγαθόν, ὡς ὑψιστον δ' ἀγαθόν ἐστὶ καὶ

ὁ τελικὸς σκοπὸς πάντων τῶν ὄντων. Τούτου ἐφίενται πάντα καὶ πρὸς αὐτὸν κατευθύνονται πάντα· ὁ ἔσχατος ἄρα λόγος πάσης κινήσεως καὶ ζωῆς ἐστὶν ἡ Θεότης.

Ἡ πᾶσα φύσις ἀποτελεῖ ἄλυσιν ἀδιάρρηκτον ὄντων βαθμιαίως χωρούντων ἀπὸ τοῦ ἀτελεστεροῦ εἰς τὸ τελειότερον. Ἐν ἐκάστῳ ὄντι φύσει ὑπάρχει ἔφεσις πρὸς τὸ τελειότερον. Πάντα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ τελείου ἐφίενται φύσει.

Σύμπασα λοιπὸν ἡ κτίσις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τελείου ἐφιεμένη χωρεῖ πρὸς τὸ τελειότατον τῶν ὄντων, πρὸς αὐτὸ τὸ κάλλος, πρὸς αὐτὴν τὴν ἀγαθότητα, τὸν Θεόν, ἐπιζητεῖ ἀκαθέκτως τὴν τελείωσιν καὶ θέωσιν αὐτῆς.

Εἰς τοιοῦτον ὑπερουράνιον ὕψος ἀνῆλθεν ἡ Ἀττικὴ φιλοσοφία πτερωθεῖσα ὑπὸ τῶν φιλοσοφημάτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἐπὶ τοῦ ὕψους δὲ τούτου ἐδραία ἰσταμένη καὶ θεῖον κάλλος ἀπαστράπτουσα ἐφέλκεται πρὸς ἑαυτὴν τὰς ψυχὰς καὶ διανοίας πάντων τῶν αἰώνων, ὡς τὸ κινεῖν ἀκίνητον τοῦ Ἀριστοτέλους τὴν κτίσιν σύμπασαν.

Μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ στενώτατα συνεχεται τὸ περὶ πρόνοιας τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τοῦ κόσμου ζήτημα.

Καὶ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ διδασκάλους ἔσχεν ἡ Ἀττικὴ φιλοσοφία τοὺς Μικρασιάτας φιλοσόφους, τοὺς Πυθαγορείους καὶ τὸν Ἀναξαγόραν·

διότι τῶν μὲν Πυθαγορείων ἀπόρρητον δόγμα ἦν, ὅτι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οἱ ἄνθρωποι φρουρούμεθα, ὅτι ἐπιμελεῖται ἡμῶν τὸ θεῖον καὶ ὅτι κτῆμα τοῦ Θεοῦ ἐσμεν καὶ ἐπομένως οὐ θεμιτόν ἐστι τὸ ἀποκτινύναι ἑαυτὸν (Πλατ. Φαίδ. 62. Β.').

Τῆς δὲ διδασκαλίας τοῦ Ἀναξαγόρου ἀκόλουθόν ἐστίν ὅτι ὁ τὸ σύμπαν διακοσμήσας καὶ τὰς γενέσεις τῶν ὄλων ποιήσας Θεὸς φροντίζει περὶ τοῦ ἀνθρώπου (Πλαύτ. Ἀρεσκ. Α', Ζ', 5. Εὐσεβ. Εὐαγγελ. προπαρ. XIV, 16, 2.).

Β'.

Καὶ τὸ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ζήτημα, ἔπερ ἡ Ἀττικὴ φιλοσοφία ζωηροτάτης προσοχῆς ἠξίωσε καὶ φιλοσοφικῶς ἠμπέδωσε, Μικρασιᾶται φιλόσοφοι παρεσκεύασαν.

Οἱ Πυθαγόρειοι ἐδίδασκον ὅτι ἡ ψυχὴ ἐξ ὑψηλοτέρου βίου ἐξέπεσε καὶ πρὸς τιμωρίαν συνέζευκται τῷ σώματι καὶ ἐστὶν ἐν αὐτῷ ὡς ἐν μνήματι τεθαμμένη. Ἦν δ' ἀπολιποῦσα τὸ σῶμα εἰς αἰθέρ' ἐλεύθερον ἔλθῃ, ἐστὶ ἀθάνατος, Θεὸς ἄμβροτος, οὐκ ἔτι θνητὴ. Ἀλλὰ τῆς εὐτυχίας ταύτης μέτοχοι αἱ ψυχαὶ γίνονται, εἰ καλῶς καὶ εὐσεβῶς ἐνταῦθα διαβιώσωσιν, εἰ δὲ μή, πλείοσι καὶ μείζοσι λύμασι ἐμπίπτουσι μεταβαλλόμεναι εἰς ἄλλα γένη ζώων ἢ ἐξαφανιζόμεναι τέλος εἰς τὸν Τάρταρον, ὅταν ἀδιόρθωτοι μείνωσιν.